# De gemeente Schermer

## Beeldkwaliteitsplan Schermer

***26 augustus 2005***

*concept en inhoud: la4sale - Amsterdam*

# Landschap en bebouwing

**Eenheden van landschappelijke identiteit**
Vanuit het landschap gezien zijn er gebieden te onderscheiden waarbinnen dezelfde cultuurhistorische en ruimtelijke kenmerken voorkomen. Deze gebieden vormen ruimtelijk hechte eenheden. We noemen ze eenheden van identiteit.
Om greep te krijgen op de verschillende identiteiten en de constructieve rol die nieuwe bebouwing daarin kan spelen, moet inzicht bestaan in de kenmerken van elke eenheid van landschappelijke identiteit.
Er zijn binnen de gemeente Schermer vijf eenheden van landschappelijke identiteit te onderscheiden. Deze vijf eenheden zijn weer onder te brengen in twee families van landschappelijke identiteitseenheden. Binnen de families hebben de eenheden op de grotere schaal gelijke kenmerken maar heeft iedere eenheid op de kleinere schaalweer eigen specifieke kenmerken die haar een uniek lid maken. De wetenschap tot welke familie een landschappelijke eenheid behoort, biedt de mogelijkheid om met identiteit zowel overeenkomst als verschil te handhaven. Voortbouwen op deze combinatie van samenhang en verschil is de sleutel tot identiteitsvolle ontwikkeling.
Binnen de gemeente Schermer komen we tot de volgende verdeling:

**Familie van Droogmakerijen**
De identiteit van de oude droogmakerijen wordt in eerste instantie bepaald door hun scherp afgebakende vorm en hun eenduidige, rationeel ontworpen invulling. Droogmakerijen zijn in de loop der eeuwen drastisch getransformeerd, moeras werd water, water werd land en soms zelfs werd land weer water. De polders zijn onderling verschillend van opzet, maar zijn wel allen ontworpen landschappen en hebben hun rechte wegen en strakke verkaveling gemeen.

**1 De Schermer**
De Schermer is een echte boerenpolder. een polder met gras en koeien, met stolpen en erven. Het onversierde en nuchtere van de polder is een verademing tussen de omringende kleinschalige en romantische landschappen. De polder is simpel van opzet: een vaart in de lengte en een vaart in de breedte van de polder. Hieraan liggen de boerenkorrels en de kleine lintdorpen met voorzieningen. De Schermer is het eerste grootschalige en lege landschap vanaf Amsterdam. Dit is de kracht voor ontwikkeling. Deze kwaliteit biedt op een steenworp afstand van het stedelijk gebied nog ruimte voor echt landelijk en boers wonen.

**2 De Noordeindermeerpolder**
Amuses zijn kleine droogmakerijtjes, waarvan de meeste fungeerden als proefje voor de grote droogmakerijen uit de zeventiende eeuw. Ze hebben zich gehandhaafd als herkenbare eenheden in het landschap met één kernlint of -kruis en soms een aangezette ring(vaart). Om te voorkomen dat ze opgaan in hun omgeving moeten de poldertjes duidelijk gearticuleerd worden en moet hun structuur worden aangezet.

**Familie van het oude Waterland**
Temidden van grillige, brede sloten en plasjes waarin het waterpeil zo hoog staat dat het land lijkt te drijven, liggen op de dijken lieflijke dorpjes: dichtbebouwde lintjes met vaak een hoog gehalte aan traditionele houtbouw. Het landschap van de familie van Waterlandse identiteitseenheden heeft een hoge museale waarde.

**1 Het Schermereiland**
Het Schermereiland is een uniek natuurgebied met een zeer dicht waterpatroon van evenwijdig lopende brede sloten en eromheen een ring van lintdorpen met De Rijp als hoogtepunt van traditionele Noord-Hollandse woningbouw.

**2 De Eilandspolder**
De unieke identiteit van de Eilandspolder zit in het warrige waterpatroon van sloten en plasjes in ruig land met af en toe een heel romantisch klein dorp op de dijk. Het geheel is het levende beeld van de oude landschapsschilderingen.

**3 De polder Mijzen**
De Polder Mijzen, met de langste waterlijnen, is uniek omdat het het enige stukje Waterland is dat geen noemenswaardige bebouwing kent, ook niet op de dijken.

**4 Het oude eiland Oterleek**
Het oude Eiland Oterleek heeft zijn Waterlandse identiteit vermengd met de identiteit van het aangrenzende Westfriesland. Minder traditie en meer ondernemingszin, minder natuur en meer polder.

# Identiteitseenheden

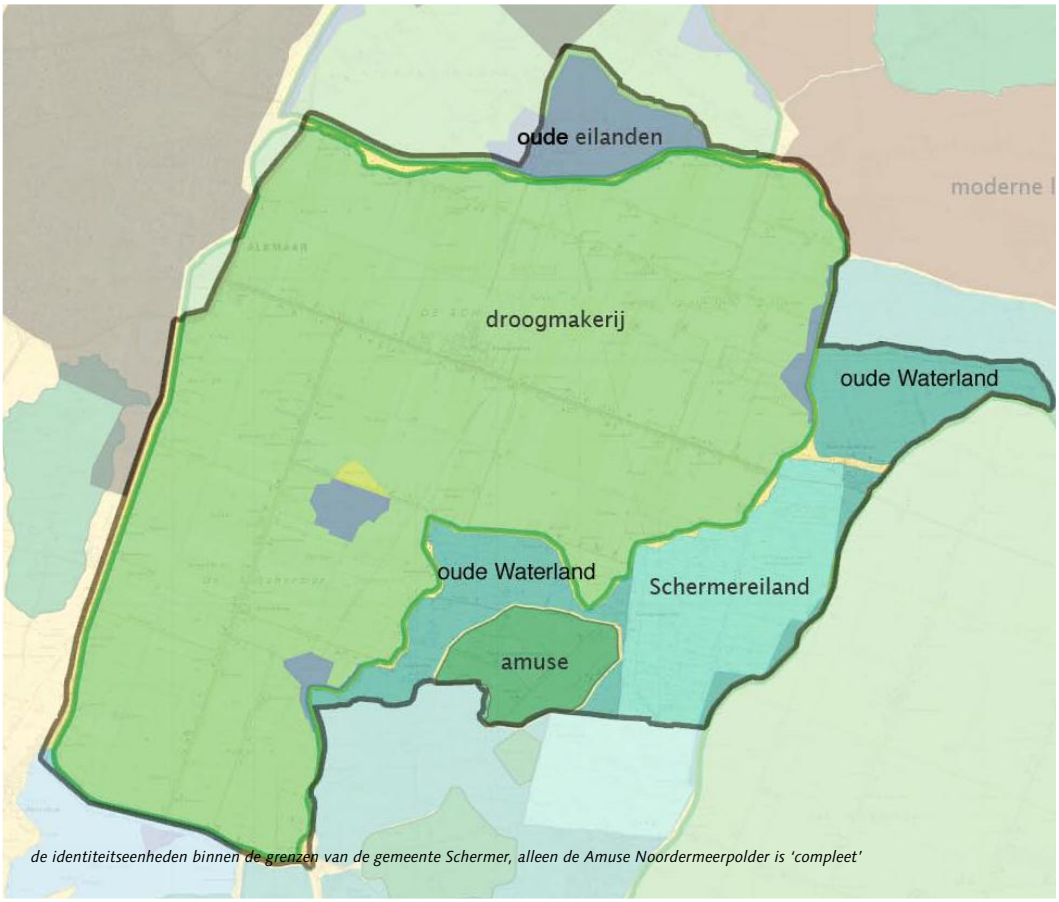


*de identiteitseenheden binnen de grenzen van de gemeente Schermer, alleen de Amuse Noordermeerpolder is 'compleet'*

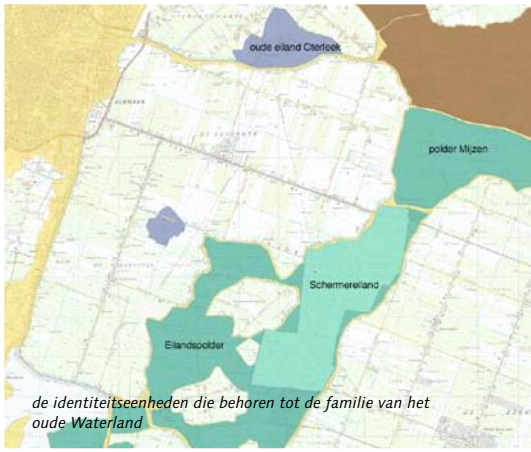


*de identiteitseenheden die behoren tot de familie van het oude Waterland*

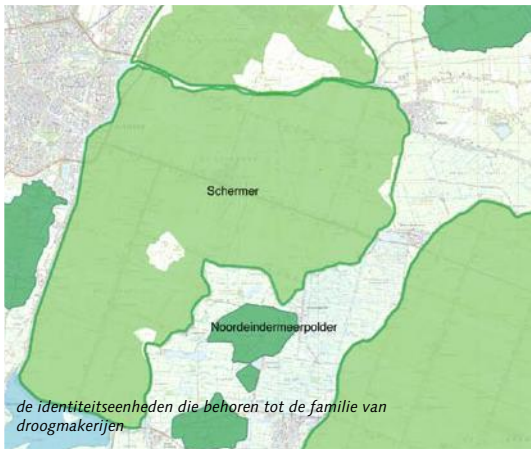


*de identiteitseenheden die behoren tot de familie van droogmakerijen*

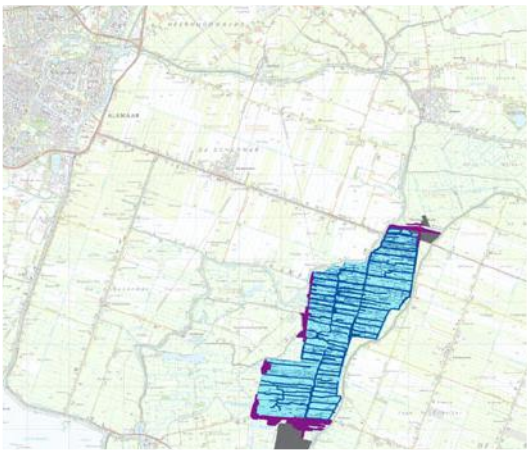

*het Schermereiland met de dijkdorpen Schermerhorn, Grootschermer, Graft en het havendorp De Rijp*

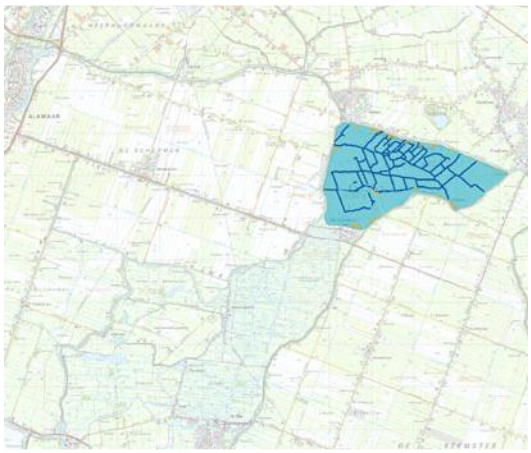

*de polder Mijzen, zonder noemenswaardige bebouwing*

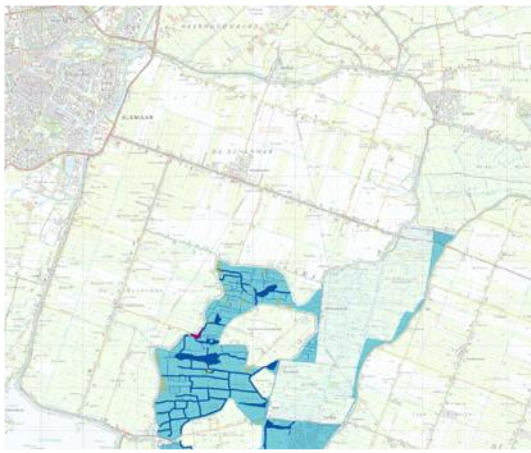

*de Eilandspolder met het dijkdorp Driehuis en een aantal losse boerenerven*

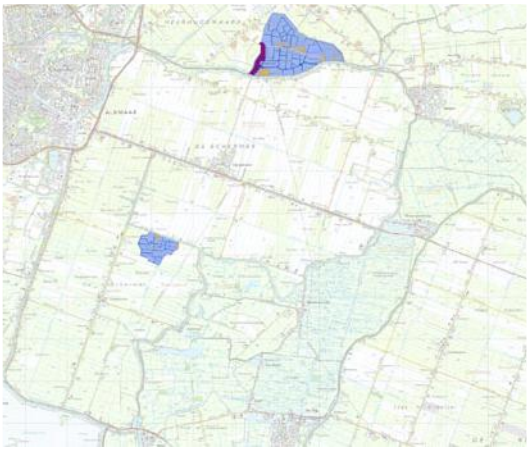

*het oude eiland Oterleek met het dijkdorp Oterleek en een aantal losse boerenerven.*

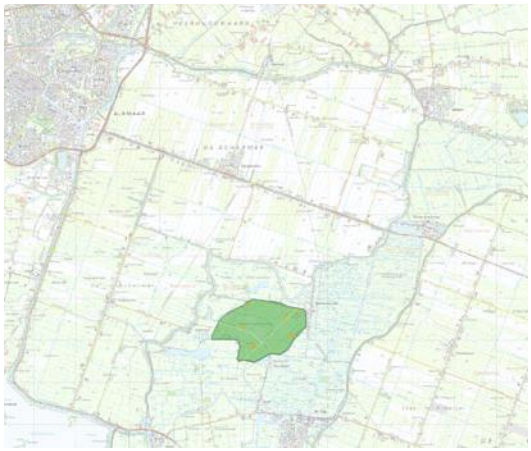

*de Noordeindermeerpolder met een aantal losse boerenerven*

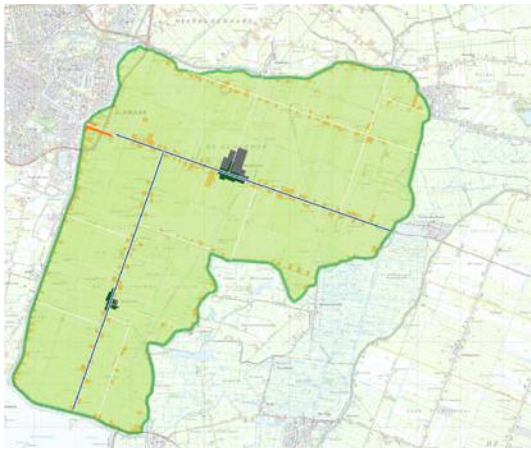

*de Schermer met de kruispuntdorpen Stompetoren en Zuidschermer en een grote hoeveelheid boerenerven*

# Bouwen in korrels

Binnen de eenheden van landschappelijke identiteit spelen de bebouwingsstructuren een belangrijke rol. De bebouwing wordt uitgedrukt in korrels. Een korrel is de samenhangende eenheid van gebouw en buitenruimte: huizen met hun tuinen, boerderijen met hun erven, buitenplaatsen met hun parken. De korrels liggen langs specifieke landschappelijke dragers, zoals waterlopen, (hoofd)wegen, dijken, kavelpatronen en terpen. De korrels kunnen dicht op elkaar staan aan de drager en vormen dan een dorpsstructuur, maar er zijn ook dragers waar de korrels ver van elkaar af liggen in losse landelijke structuren. De bebouwingsstructuren zijn mede bepalend voor de identiteit van een landschap. Er zijn binnen de eenheden van landschappelijke identiteit herkenbare overeenkomsten tussen de bebouwingsstructuren. Maar er zijn ook verschillen, die elke bebouwingsstructuur op zich weer uniek maken.

**Dorpen**
Als de korrels langs een drager een aaneengesloten bebouwing vormen met een naam, spreken we van een dorpsstructuur. Veel dorpsstructuren hebben ook nog een kern met voorzieningen zoals een kerk, winkels of een school. Dit zijn echte dorpen. Iedere dorpsstructuur heeft een eigen samenstelling en ritmiek van korrels, en soms ook een specifieke structuurdrager. Vaak zijn er ook typische bouwstijlen te herkennen.

**Losse korrelstructuren**
Losse korrelstructuren zijn landelijke linten waar de bebouwingskorrels zo ver uit elkaar staan dat ze geen aaneengesloten bebouwing vormen. Het zijn losse korrels aan een drager, meestal een weg of een vaart. Er is een duidelijke samenhang tussen de korrels, korrels en drager vormen een herkenbare landschappelijke bebouwingsstructuur. De losse korrelstructuren komen met name voor in de droogmakerijen. In iedere droogmakerij heeft de structuur een eigen samenstelling en ritmiek van de korrels.
Bij het bepalen van bebouwingsmogelijkheden aan deze losse korrelstructuren spelen de korrelkenmerken per structuur een grote rol.

**De verschillende korrels**
1 dijkkorrels: menging van (smalle) burgerhuizen en forse boeren gebouwen schouder aan schouder pal aan de weg
2 burgerkorrels: eenvoudige vrijstaande burgerhuizen met rondom een tuin op kleine kavel aan de drager
3 ruime burgerkorrels: grote complexe burgerhuizen met uitgesproken architectuur op ruime kavel aan de drager
4 bijzondere kernkorrels: (ensemble van) bijzondere volumes, met architectuur van hoge kwaliteit, die een openbare ruimte vormen
5 het verzamelerf: verschillende boerse volumes die een variatie aan woningen bevatten op een groot groen collectief erf aan de drager. De volumes kunnen ook andere functies bevatten.
6 bijzondere groene korrels: formeel ensemble van hoofd- en bijgebouw(en) met bijzondere architectuur in een grote groene parktuin van allure
7 hof: introvert ensemble van als architectonische eenheid ontworpen bijzondere volumes die een semi-openbare ruimte insluiten

**De korrelstrategie**
Per bebouwingsstructuur zullen de verschillende korrels in andere samenstelling en met andere eigenschappen voorkomen. Om deze soms subtiele verschillen te behouden worden de verschillende bebouwingsstructuren onderzocht op kenmerken die specifiek zijn voor hun korrels en hun lokatie. Deze worden in **Criteria voor beeldkwaliteit** vertaald. Deze kenmerken geven vervolgens een eigen kleur aan de algemene korrels die als bouwstenen voor uitbreiding zullen dienen. Per bebouwingsstructuur wordt een strategie voor ontwikkeling beschreven. Deze heeft als uitgangspunt het passend in de landschappelijke en dorpse context verder groeien van de bebouwingsstructuur.

**De zonering van de korrels**
Op de zoneringskaart is aangegeven waar de beschreven strategie voor ontwikkeling plaats kan vinden en met welk type korrel als bouwsteen. De kaart geeft *potentiële* bouwlokaties aan, geen *zekere* of *bestemde*. De gemeente/gemeenschap kiest uiteindelijk zelf waar en wanneer er ontwikkeld wordt.

dijkkorrels

burgerkorrels

ruime burgerkorrel

dijkkorrels

burgerkorrel

ruime burgerkorrel

bijzondere kernkorrel

verzamelerf

bijzondere groene korrel

bijzondere kernkorrel

verzamelerf

bijzondere groene korrel

dijk als drager

weg als drager

vaart als drager

*De topkaart van de gemeente Schermer anno 1850 waar de dorpen nog slechts kleine gehuchten zijn. Oterleek is het grootste dorp. Stompetoren en Zuidschermer zijn nog niet veel meer dan een kerk.*

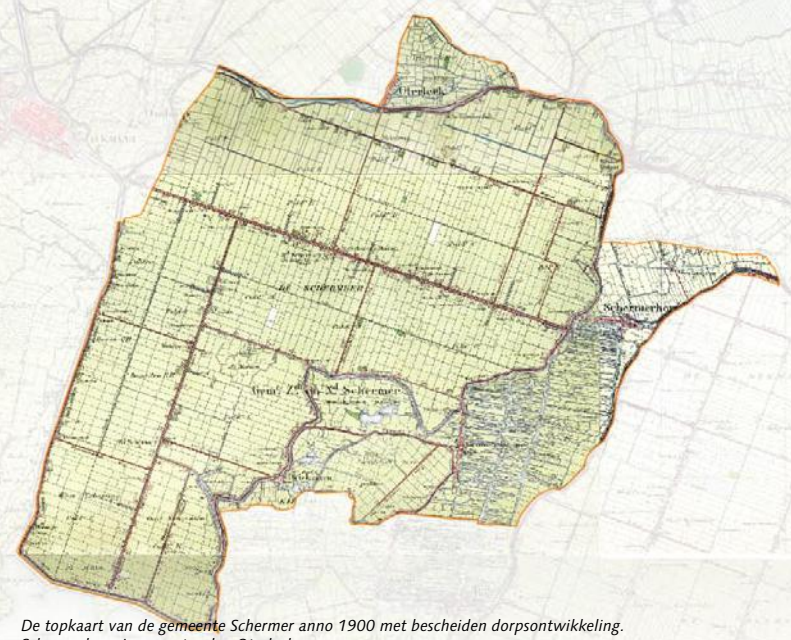


*De topkaart van de gemeente Schermer anno 1900 met bescheiden dorpsontwikkeling. Schermerhorn is nu groter dan Oterleek.*

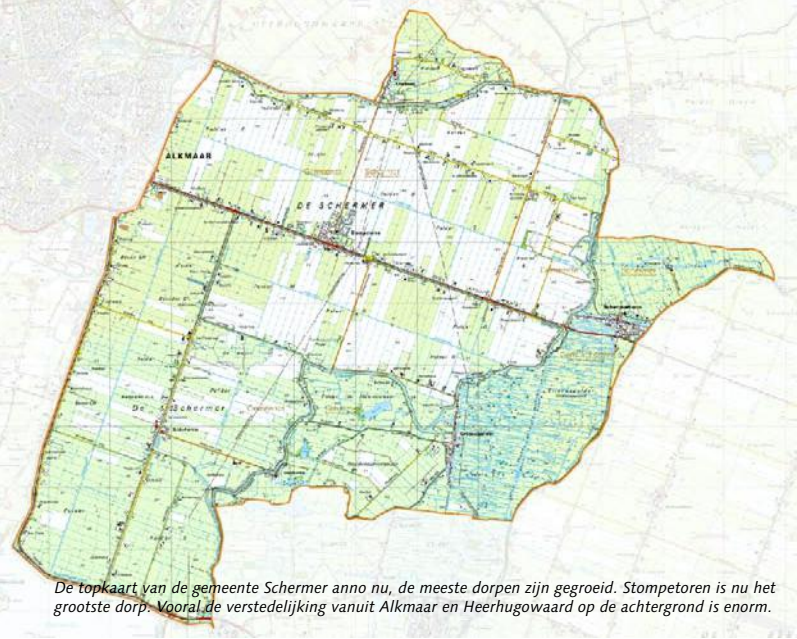


*De topkaart van de gemeente Schermer anno nu, de meeste dorpen zijn gegroeid. Stompetoren is nu het grootste dorp. Vooral de verstedelijking vanuit Alkmaar en Heerhugowaard op de achtergrond is enorm.*

*De luchtfoto van de gemeente Schermer anno nu, met daarop duidelijk herkenbaar de grillige kleinschalige verkaveling van het oude land en de rationele rechte verkaveling van de droogmakerijen*

# Mogelijke groei

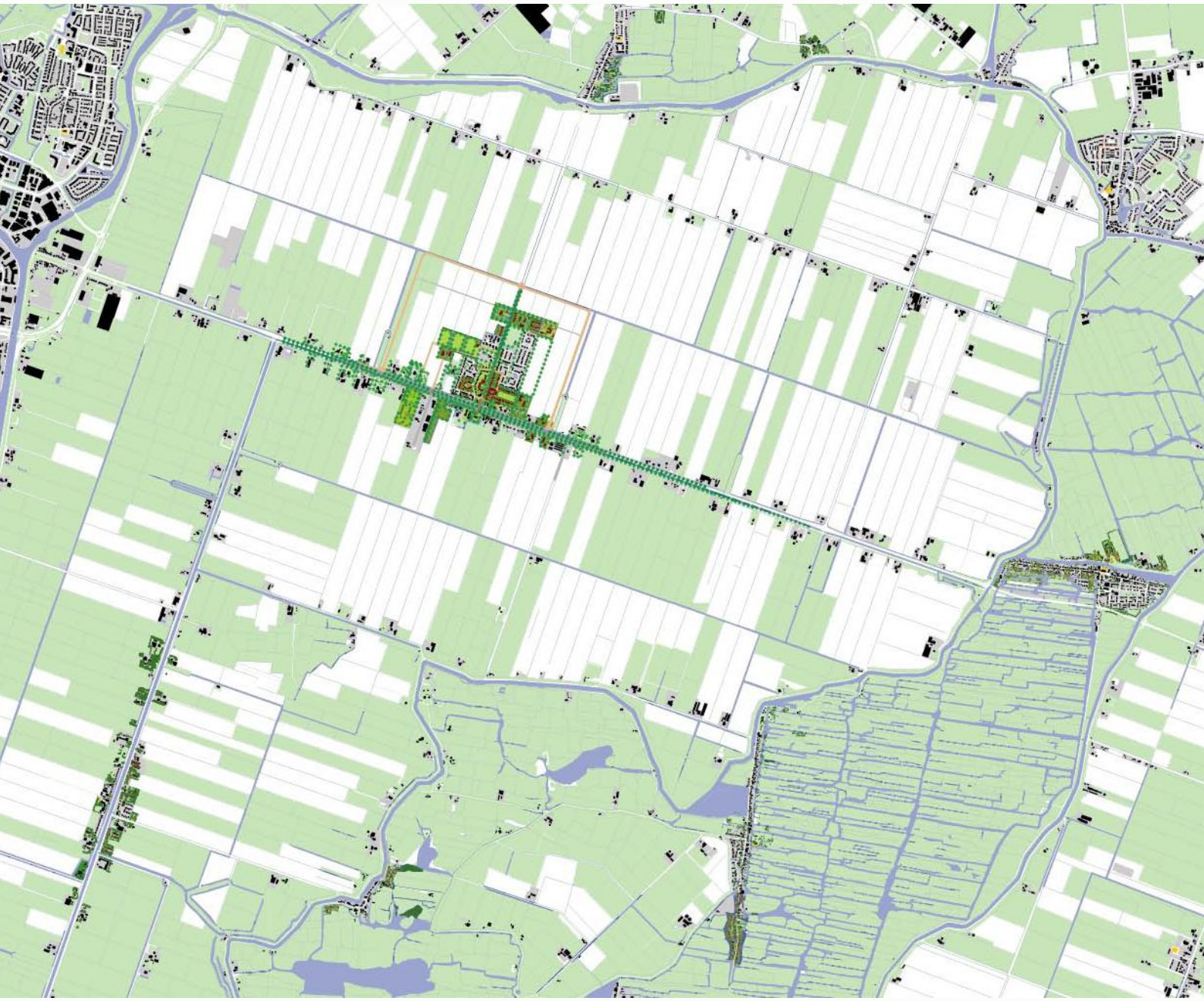

# Zonering

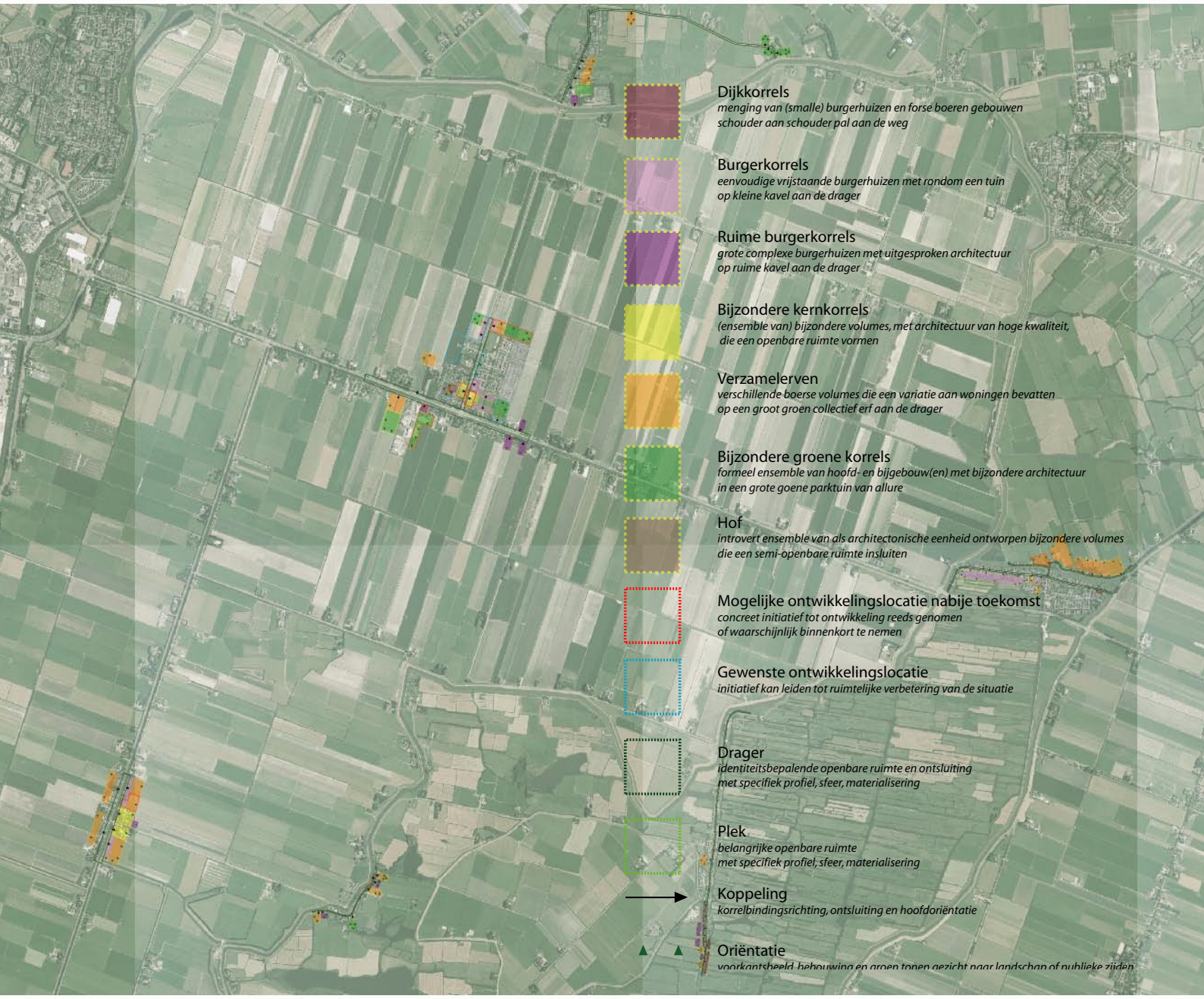
Dijkkorrels
menging van (smalle) burgerhuizen en forse boeren gebouwen
schouder aan schouder pal aan de weg
Burgerkorrels
eenvoudige vrijstaande burgerhuizen met rondom een tuin
op kleine kavel aan de drager
Ruime burgerkorrels
grote complexe burgerhuizen met uitgesproken architectuur
op ruime kavel aan de drager
Bijzondere kernkorrels
(ensemble van) bijzondere volumes, met architectuur van hoge kwaliteit,
die een openbare ruimte vormen
Verzamelerven
verschillende boerse volumes die een variatie aan woningen bevatten
op een groot groen collectief erf aan de drager
Bijzondere groene korrels
formeel ensemble van hoofd- en bijgebouw(en) met bijzondere architectuur
in een grote goene parktuin van allure
Hof
introvert ensemble van als architectonische eenheid ontworpen bijzondere volumes
die een semi-openbare ruimte insluiten
Mogelijke ontwikkelingslocatie nabije toekomst
concreet initiatief tot ontwikkeling reeds genomen
of waarschijnlijk binnenkort te nemen
Gewenste ontwikkelingslocatie
initiatief kan leiden tot ruimtelijke verbetering van de situatie
Drager
identiteitsbepalende openbare ruimte en ontsluiting
met specifiek profiel, sfeer, materialisering
Plek
belangrijke openbare ruimte
met specifiek profiel, sfeer, materialisering
Koppeling
korrelbindingsrichting, ontsluiting en hoofdoriëntatie
Oriëntatie
voorkantsbeeld, bebouwing en groen tonen gezicht naar landschap of publieke zijden